

Mirosław Krajewski

BORZEWSKY
herbu **LUBICZ** z Ugoszcza
W ZIEMI DOBRZYŃSKIEJ

1990 R.

65141

Mirosław Krajewski

SŁOWO WSTĘPNE

„Cudu nad Wisłą”

BORZEWSKY

herbu LUBICZ z Ugoszcza

W ZIEMI DOBRZYŃSKIEJ

Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna
w Rypinie

10021037

1990 R.

Dzielnica publikacji
Dobrzyńskiego Oddziału
Głównego

Dla uczczenia 70 rocznicy bitwy warszawskiej
(15 sierpnia 1920 r.) i dobrzyńskich epizodów
„cudu nad Wisłą”

R. Gz.

65141

943.8:929 Bonzewscy

Dziesiąta publikacja

Dobrzyńskiego Oddziału Włocławskiego Towarzystwa
Naukowego

SŁOWO WSTĘPNE

Jeden z najwybitniejszych synów naszego narodu, Juliusz Słowacki podkreślając rolę jednostki w dziejach ludzkości powiedział, że „czyny ludzi dają blask krajowi, z którego pochodzą”. Stwierdzenie to można także odnieść do mojej małej Ojczyzny — ziemi dobrzyńskiej. Wydała ona wielu wspaniałych synów i córek, którzy niezwykle chlubnie zapisali karty jej dziejów. Opracowany słownik biograficzny tej ziemi zawiera sylwetki kilkuset wybitnych Dobrzyńiaków. W liczbie tej znajdują się całe rody i rodziny. Całość materiału czeka na wydanie.

W tym bardzo skromnym szkicu biograficznym przybliżamy życiorysy i przez to dokonania w służbie dla tej ziemi rodziny Borzewskich herbu Lubicz. Początki rodu wywodzą się z XIV wieku, a jego pierwotnym miejscem były wsie Borzewo Wielkie w powiecie plockim i Borzewo Małe w powiecie płońskim. Paweł, syn Grzymisława z Borzewa w 1400 r. był kanonikiem plockim i warszawskim.

Do ziemi dobrzyńskiej trafili Borzewscy w końcu XVIII wieku, przyczyniając się do jej rozwoju społeczno-gospodarczego. W sposób szczególny zapisali się Borzewscy w okresie walk narodowo-wyzwoleńczych czasu rozbiorów oraz Drugiej Rzeczypospolitej.

Siedemdziesiąta rocznica bitwy warszawskiej w sierpniu 1920 r., która pośrednio dotyczyła tej ziemi i jej synów staje się okazją do przypomnienia najwybitniejszych przedstawicieli tego rodu na czele z Antonim Borzewskim poległym w dniu 16 sierpnia 1920 r.

SŁOWO WSTĘPNE

Jeżeli z najwybitniejszych synów naszego narodu, Juliusz Słowacki podkreślał rolę jednostki w dziejach ludzkości powiadał, że „czyny ludzi dają blask krajowi, a którego pochodzą”. Stwierdzenie to można także odnieść do mojej małej Ojczyzny — ziemi dobrzyńskiej. Wydała ona wielu wspaniałych synów i córek, którzy niezwykłe chwila zapisałi karty jej dziejów. Opracowany słownik biograficzny tej ziemi zawiera sylwetki kilkuset wybitnych Dobrzyńskich. W liście tej książce są całe luby i rodziny. Całość materiału czeka na wydanie.

W tym bardzo skromnym szkicu biograficznym przybliżamy faktory, przez to dokonania w służbie dla tej ziemi rodziny Borzejskich herbu Ludzik. Początki rodu wywodzą się z XIV wieku a jego pierwotnym miejscem były wieś Borzewo Wielekie w powiecie Płońskim (Borzewo Małe w powiecie płońskim). Paweł, syn Grzymalina z Borzewa w 1400 r. był kanonikiem płońskim i warszawskim.

Do ziemi dobrzyńskiej trafił Borzejscy w końcu XVII wieku, przyjeżdżając się do jej rozwoju społeczno-gospodarczego. W sposób szczególny zapisał się Borzejscy w okresie walk narodowo-wywoleńskich czasu rozbiorów oraz Drugiej Rzeczypospolitej.

Siedemdziesiąt rocznica bitwy warszawskiej w sierpniu 1920 r., która pośrednio dotyczyła tej ziemi i jej synów stała się okazją do przypomnienia najwybitniejszych przedstawicieli tego rodu na czynie z Antonim Borzejskim poległym w dniu 18 sierpnia 1920 r.

Wydawnictwo „Wielka” Warszawa
1970 r.

BORZEWSKI LUDWIK herbu Lubicz

Był synem Michała i Petronelli ze Służewskich. W roku 1789 objął urząd komornika granicznego dobrzyńskiego. W tym samym roku posiadał Konotopie i część Jarczechowa, na którym wysiewał 45 korcy żyta i 6 korcy pszenicy. W roku 1790 nabył od Zielińskich dobra Ugoszcz wraz z Okoninem i Gyżynkiem. W roku 1807 mianowany został sędzią ziemskim powiatu lipnowskiego z siedzibą w Lipnie.

Z Salomeą z Nałęczów (zmarłą w r. 1823) miał synów Antoniego Grzegorza Feliksa i Kaliksta oraz córki: Brygidę (ożenioną z Piwnickim z Gulbin) i Honoratę (ożenioną za Juliana Dziewanowskiego z Szafarni).

Zmarł w 1807 r. Płyta nagrobna poświęcona jego pamięci znajduje się w kościele OO. Karmelitów w Oborach.

BORZEWSKI ANTONI GRZEGORZ FELIKS herbu Lubicz

Urodził się w roku 1796 jako syn Ludwika, komornika granicznego ziemi dobrzyńskiej i Salomei z Nałęczów. Był starszym bratem Kaliksta. W młodości próbował sił w poezji, wydając drobne utwory, m.in. „Płonne. Idylla” (Warszawa 1818). Brał udział w powstaniu listopadowym 1830—1831 r. Po roku 1831 reprezentował poglądy rusofilskie, co znalazło

odbicie w jego twórczości. Za lojalność wobec władz rosyjskich odznaczony był Orderem św. Stanisława.

Na skutek przewlekłej choroby usunął się do rodzinnego Ugoszcza, gdzie poświęcił się gospodarstwu rolnemu. Pismem z 2 listopada 1848 r. Konsystorz Generalny Płocki powołał go do składu komitetu restauracji zabytkowego kościoła i klasztoru OO. Karmelitów w Oborach. Pozostawił bardzo interesujący „Dziennik podróży po Niemczech, Francji, Holandii i Szwajcarii odbytej w latach 1818, 1819 i 1820”. Zmarł w roku 1860 w Ugoszczu.

BORZEWSKI KALIKST, pseudonim GADOMSKI, herbu Lubicz

Urodził się w roku 1805 w Ugoszczu jako syn Ludwika i Salomei z Nałęczów. Był młodszym bratem Antoniego Grzegorza Feliksa, ziemianina i poety. Kształcił się w Toruniu, Warszawie (w szkole OO. Pijarów) i Dreźnie. W Gimnazjum Toruńskim nauki pobierał razem z Natalisem Sulerzyskim i wraz z nim mieszkał na stacji u księdza Dziembińskiego. W czasie nauki w Szkole Wojewódzkiej w Warszawie przyjaźnił się z Józefem Feliksem Zielińskim (Izet-Bey), Arturem Zawiszą i Michałem Wołłowiczem.

Od roku 1824 posiadał wieś Chojno w ziemi dobrzyńskiej, którą nabył od Kandydy i Benigny Płaskowskich. W latach 1826—1827 przebywał w Paryżu, gdzie nawiązał kontakty z członkami tajnych towarzystw. W roku 1830 należał do organizatorów powstania listopado-

wego w Płockiem, a następnie walczył w 1 pułku jazdy płockiej (później 8 pułk ułanów) w bitwach pod Rózanem, Szekowem, Nasielskiem i Rajgrodem. W czasie walk awansował do stopnia kapitana, a po bitwie pod Nasielskiem odznaczony został złotym krzyżem *Virtuti Militari*. W dniu 10 stycznia 1831 r., jako adiutant regimentarza hr. Romana Sołtyka, ogłosił publicznie, że po skończonej wojnie odda na własność w swych dobrach Chojno „6 morgów miary polskiej każdemu ochotnikowi lub powołanemu z tychże dóbr do wojska, a to bez jakiegokolwiek opłaty czynszu lub obowiązku robocizny, z wyłączeniem prawa propinacji”. Za udział w powstaniu 1831 r. władze carskie skonfiskowały jego majątek Chojno wraz z przyległościami.

Po upadku powstania 1831 r. wraz z tysiącami polskich patriotów znalazł się na emigracji, najpierw we Francji, a następnie w Belgii, gdzie wstąpił do wojska belgijskiego. W 1833 r. mianowany został przez płk. Józefa Zaliwskiego dowódcą okręgowym na obwód lipnowski i płocki w wyprawie do Polski inspirowanej i kierowanej przez J. Lelewela radykalną organizacją „Zemsta Ludu”. W tym samym roku opuścił szeregi wojska belgijskiego, kierując się do Polski. Do Torunia dotarł w pierwszych tygodniach kwietnia 1833 r. O pomoc w przeprowadzeniu się przez Drwęcę i zwerbowaniu ludzi do partyzantki zwrócił się do Natalisa Sulerszkiego z Piątkowa w zaborze pruskim. Do przeprawy przez graniczną rzekę doszło pod Słoszewami. W nocy z 1 na 2 maja tego roku dowodził atakiem na kozacką strażnicę w Radzikach Małych na terenie ziemi dobrzyń-

skiej. Po napadzie, który przyniósł partyzantom sukces w postaci zdobycia broni, wraz z niewielkim oddziałem, ukrywał się początkowo w swojej posiadłości Chojno, a następnie w lasach lubowidzkich na terenie powiatu lipnowskiego.

Rozwijając partyzantkę, razem z Arturem Zawiszą planował zaatakować garnizony rosyjskie w Płocku i Lipnie. Nie widząc jednak szansy powodzenia akcji zbrojnej, w dniu 23 maja 1833 r. w Nasięgniewie koło Włocławka opuścił oddział i wycofał się pod przybranym nazwiskiem Gadomski za granicę. Tam został członkiem loży masońskiej i stronnikiem księcia Adama Czartoryskiego. Przez pewien czas współpracował z redakcją pisma „Le Polonais”, gdzie ogłosił szereg artykułów.

Od roku 1835 służył w wojsku hiszpańskim we Francuskiej Legii Cudzoziemskiej. W dniu 1 sierpnia 1836 r., razem z Mokronowskim, poległ w bitwie pod Zubiri w Hiszpanii, biorąc udział jako major francuskiej Legii Cudzoziemskiej w hiszpańskiej wojnie domowej po stronie reprezentującej monarchię konstytucyjną królowej Marii Krystyny, przeciwko Karlistom, zwolennikom monarchii absolutnej.

Pochowany został w dniu 3 sierpnia w kościele św. Ludwika w Pampelunie. Płyta pamiątkowa poświęcona K. Borzewskiemu znajduje się w kościele OO. Karmelitów w Oborach.

Część dzienniczka wyprawy Borzewskiego do Polski wiosną 1833 r., zabrana zapewne podczas jednej z rewizji policyjnych, zamieszczona została w „Diplomatische Geschichte der Polnischen Emigration” (Stuttgart 1842). Autorem

tej publikacji i zbioru dokumentów był Niemiec — agent policji rosyjskiej w Niemczech, W.K. Binder.

BORZEWSKI ANTONI

Urodził się 25 marca 1868 r. w Ugoszczu jako syn Zdzisława i Marii z Szydłowskich. Jego ojciec wybudował okazały pałac w stylu elektycznym w rodzinnej wsi. Po ukończeniu gimnazjum niemieckiego w Brodnicy i studiów politechnicznych w Rydze, osiadł w rodzinnym Ugoszczu, zajmując się podniesieniem na wyższy poziom kultury rolnej. W szczególny sposób dbał o park otaczający miejscowy pałac.

Prowadząc wzorowo gospodarstwo rolne w swych dobrach zajął się rozwojem społeczno-gospodarczym okolicy i całej ziemi dobrzyńskiej. W roku 1900 był jednym z głównych założycieli Cukrowni Ostrowite. W latach 1901—1907 został członkiem rzeczywistym — dożywotnim Towarzystwa Rolniczego Płockiego. Po utworzeniu w roku 1907 Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej brał w nim niezwykle czynny udział, od roku 1909 jako wiceprezes, a od roku 1914 do lipca 1917 — jako prezes. Był jednym z założycieli Syndykatu Rolniczego w Rypinie, przekształconego w 1938 r. w Spółdzielnię Rolniczo-Handlową. Prowadzone przez niego gospodarstwo rolne należało wciąż do najlepiej zorganizowanych w powiecie rypińskim.

Po ogłoszeniu ukazu carskiego w 1904 r. nakazującego likwidację klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach, w roku 1906 lub 1907

brał udział w delegacji ziemian do Petersburga w sprawie wstrzymania wykonania tego ukazu. Misja jego wspierana przez ówczesnego przeora konwentu oborskiego, o. Dionizego Mierzwickiego odniosła spodziewany skutek. Klasztor w Oborach po raz drugi zagrożony polityką carską ostał się.

Po wybuchu wojny w 1914 r. należał do Gubernialnego Komitetu Obywatelskiego w Płocku. W maju 1916 r. powołany został na członka sejmiku lipnowskiego, obejmującego zasięgiem swej działalności powiaty lipnowski i rypiński. Był jednym z czterech działaczy społecznych wyznaczonych na komisarzy Tymczasowej Rady Stanu na powiat rypiński.

W latach 1918—1920 pełnił funkcję prezesa rypińskiego oddziału Związku Ziemian. Był jednym z założycieli Automobilklubu Polskiego.

Ożeniony w 1891 r. z Heleną Konstancją z Grotowskich z Mnicha w powiecie kutnowskim (zmarłej w 1939 r.) pozostał bezdzietny. Żona Borzewskiego adoptowała Helenę Sumińską (zmarłą 27 listopada 1943 r.), córkę Julii z Borzewskich, rodzonej siostry A. Borzewskiego ożenionej za Stefana Sumińskiego herbu Leszczyc-Bróg żyjącego w latach 1866—1930). Antoni Borzewski miał brata Artura.

Kiedy w sierpniu 1920 r. zbliżała się do Warszawy ofensywa wojsk rosyjskich, Borzewski jako jeden z nielicznych nie usłuchał poleceń władz opuszczenia swej posiadłości. Pozostał w Ugoszczu. W przeddzień wejścia do Rypina 86 międzynarodowego pułku bolszewików spotkał się z dowództwem oddziału wojska polskiego, które zapewniło go o ewentualnej

pomocy. Rozkaz dowództwa armii polskiej przerzucił oddział z Rypina w inne miejsce, o czym Borzewski nie wiedział. Gdy do Ugoszcza zbliżył się oddział bolszewików, Borzewski zamknął się w swym dworze i zaczął nieprzyjaciela ostrzeliwać. Niebawem pałac został obleżony przez około 100 osobowy oddział armii rosyjskiej. Po sześciogodzinnej walce A. Borzewski poległ zaszczytną śmiercią w obronie swej posiadłości i Ojczyzny. Pochowany został w podziemiach rodzinnej kaplicy grobowej na cmentarzu — Kalwarii przy kościele OO. Karmelitów w Oborach.

Tablica pamiątkowa poświęcona jego pamięci znajduje się na frontonie kaplicy w Ostrowitem k. Rypina, wzniesionej także na jego cześć.

BORZEWSKI ARTUR

Urodził się 30 lipca 1876 r. w Ugoszczu jako syn Zdzisława i Zofii z Kożuchowskich. Ukończył Wyższą Szkołę Prawa w Petersburgu.

Od roku 1904 był właścicielem dóbr Długie k. Rypina. Pełnił funkcję sędziego gminnego w Strzygach. Posiadał stopień oficera rezerwy pułku huzarów grodzieńskich stacjonujący w Warszawie. W latach pierwszej wojny światowej stał na czele Powiatowej Rady Opiekunczej w Rypinie. W 1920 r. służył w 214 pułku ułanów armii ochotniczej broniącej Rzeczypospolitej przed ofensywą armii rosyjskiej. Po przejściu do rezerwy jesienią 1920 r. prowadził nadal gospodarstwo w Długiem i do roku 1924 opiekował się posiadłością swego brata Antoniego w Ugoszczu.

Najpierw w Długiem, a następnie w Ugoszczu, dokonał tzw. separacji włościan, tj. regulacji serwitutów i rozlokowania chłopów dookoła folwarku. Od roku 1920 był członkiem zarządu Cukrowni Ostrowite, a później jej wiceprezesem. Za czasów jego prezesury przeprowadzono m.in. kolej wąskotorową na trasie Wojnowo—Ostrowite—Brodnica. Po śmierci brata Antoniego w latach 1920—1937 był prezesem rypińskiego oddziału Związku Ziemiaków. Od roku 1933 przewodniczył rypińskiemu urzędowi do spraw finansów rolniczych.

Ożeniony w 1908 r. z Wandą z Popławskich pozostawił syna Zdzisława i córkę Annę. Zmarł 14 marca 1938 r. Pochowany został w rodzinnej kaplicy grobowej w Oborach. Pośmiertnie, w dniu 3 maja 1939 r., odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi.

Syn Artura, Zdzisław Borzewski od 1937 r. gospodarzył także w Długiem i pełnił również wiele funkcji społeczno-gospodarczych. Był m.in. członkiem rady nadzorczej Spółdzielni Rolniczo-Handlowej w Rypinie, zarządu gminy w Wąpielsku, zarządu rypińskiego oddziału Związku Ziemiaków oraz komisji rewizyjnej Cukrowni Ostrowite.

Ożeniony z Marią Ludwiką Wereszczaka miał synów Artura i Antoniego. Był ostatnim właścicielem Ugoszcza z zapisu testamentowego Heleny Sumińskiej z 27 listopada 1943 r. W okresie drugiej wojny światowej był żołnierzem Armii Krajowej. Brał udział w akcji „Burza” w Sandomierskiem.

NAJWAŻNIEJSZE ŹRÓDŁA
I LITERATURA:

- Archiwum Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach.
- Boniecki A., Herbarz Polski; t. 2, Warszawa 1900.
- Informacje Z. Borzewskiego z Warszawy z 1987 r.
- Krajewski M., Bene merentes (dobrze zasłużeni) dla Rypina, Rypin 1988.
- Krajewski M., Kościół i klasztor Ojców Karmelitów w Oborach, Obory 1986.
- Krajewski M., Ugoszcz i okolice, Ostrowite 1980.
- Krajewski M., „Zemsta Ludu” w ziemi dobrzyńskiej i na Kujawach, „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie” 1987, t. 6, ss. 197—222.
- Kraushar A., Partyzantka Artura Zawiszy Czarnego, Warszawa 1915.
- Relacje B. Chełmickiego z Warszawy z 1980 roku i O.S.M. Wojnarowskiego OCarm. z 1986 r.
- Płoski S., Kalikst Borzewski, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 2, Kraków 1936.
- T. Świecki, F. Wybult, Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego, Toruń 1932.
- Wiśniewska-Gawin J., Morituri te salutant ave Patria, „Kurier Płocki” 1920, n-ry 89—98.
- Wiśniewska-Gawin J., Obrączka Kaliksa Borzewskiego, „Życie Mazowsza” 1936, nr 6.

2000

